

سیدهزهرا صادری دانشجوی کارشناسی ارشد پیش از دبستان، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی دکتر محسن پور صادقیان مدیر دفتر تدوین، ترویج و توسعهٔ استاندار د دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

متناسب سازی ابزار های ارزیابی استانداردهای محیط آموزشی

اشاره

دورهٔ قبل از دبستان مهمترین دورهٔ زندگی کودکان است. در این دوره، کودک بیش از هر زمان دیگری برای رشد، یادگیری و آموزش آماده است. کیفیت آموزش ابتدایی دوران کودکی دسترسی به «مهارتهای علمی، اجتماعی و شناختی را که تعیین کنندهٔ موفقیت کودک در مدرسه و زندگی است»، مسترش میدهد. اخیراً نهتنها بر دورهٔ پیشدبستانی بلکه بر افزایش کیفیت هر نوع مراقبت زودهنگام از کودک، تأکید زیادی شده است. بنابراین، تدوین مقیاسها و استانداردهایی برای ارزشیابی و سنجش کیفیت مراکز نگهداری و آموزش کودکان و استفاده از آنها مهم و ضروری است.

برای افزایش توانایی مراکز آموزشی، به خصوص مهدهای کودک و پیش دبستانی ها و افزایش کیفیت مراقبتی و آموزشی جهت قرار دادن کودکان در مسیر پیشرفت، یادگیری و بهر موری، در مقالهٔ پیش رو چند مقیاس جهانی سنجش و ارزشیابی مراکز آموزشی معرفی شده است.

چکیدہ

مقالهٔ حاضر از نوع کتابخانهای بوده و هدف آن کاربردی است. برای وصول به این مقصود، نخست اهمیت کیفیت محیط آموزشی بررسی می شود و سپس، ضمن بیان تعاریفی از استاندارد و لزوم استانداردسازی، چند مقیاس سنجش کیفیت آموزشی معرفی می گردد. امید است با آشنایی با این فهرستهای وارسی (چکلیستها) و استفاده از آنها به کیفیتهای مطلوب جهانی در نگهداری و آموزش در دوران اولیهٔ کودکی در کشور خود نزدیکتر شویم.

کلیدواژهها: استاندارد، ایمنی مدارس، بهداشت مدارس، استاندارد، آموزش

مقدمه

یادگیری، بخش مرکزی زندگی هر فرد است که حتی زمانی که به آن فکر نمی کند نیز اتفاق میافتد؛ با این تفکر که رفتار در خلاً رخ نمیدهد. لذا راههای گوناگون رفتار، مرتبط با محیط کالبدی است. محیطهای یادگیری از عناصری تشکیل می شوند که در کنار هم معنا پیدا می کنند. ویژگیها و کیفیتهای

هر کدام از این عناصر در شکل گیری رفتارهای مختلف مؤثرند. فیلسوف، ژان پیاژه بر توانایی کودک در درک جهان بهطور فعال بسیار تأکید می کند و معتقد است که کودکان اطلاعات را بهطور انفعالی جذب نمی کنند، بلکه آنچه را در دنیای پیرامون خود می بینند، می شنوند و احساس می کنند، سپس انتخاب و تفسیر می نمایند (لطف عطا، ۱۳۸۷).

فضاهای آموزشی در مدارس از نظر نظام تعلیم وتربیت محیطهایی خشک، بیروح و فاقد تأثیر در فرایند یادگیری محسوب نمی شوند بلکه بهعنوان عاملی زنده و پویا و تأثیر گذار در کیفیت فعالیتهای آموزشی و پرورشی دانش آموزان ایفای نقش می کنند (یوسفی و کامرانزاده، ۱۳۹۴).

حفظ و بهبود کیفیت یکی از چالشهای محوری است که سرتاسر جغرافیای نظام آموزشی را درنوردیده است و رویارویی با آن به اتخاذ موضعی فراکنشی و کاربست راهبردهای بخردانهٔ

دقیق نیاز دارد. فرهنگ کیفیت، فرهنگی سازمانی است که توسعهٔ رویکرد مدیریتی کیفیت کارا و مؤشر را حمایت میکند؛ رویکردی که به مؤسسات آموزشی اجازه میدهد اهداف خود را درک کنند و کیفیت خدمات آموزشیشان را بهبود بخشند. از این دیدگاه، فرهنگ کیفیت با فرایندهای تضمین درونی کیفیت تقریباً مطابقت میکند.

به نظر می سـد که یکـی از مفیدترین و مؤثر ترین گامهای ایجاد اثر بخشی و افزایش بهر موری در این فعالیتها، استاندار دسـازی آنهاست تا از طریق آن، خط سیر فعالیتها به خوبی شناسایی شود و در جهت دستیابی به اهداف متعالی این نظام، جریان یابد.

استانداردسازی آموزشی به شیوههای گوناگون به جامعه سود می ساند. استانداردها و فرایند تدوین آنها به دلیل تکیه داشتن بر ضوابط و مقررات، موجب شکل گیری فرایندهای آموزشی با کیفیت بهتر و بهرموری بیشتر در جهت خدمت به جامعه می شوند. استانداردها مبتنی بر ضوابط و مقرراتی هستند که هدف آن ایجاد خدماتی با کیفیت بهتر و بهرموری بیشتر در جهت خدمت به جامعه است (عباسی و وقور کاشانی، ۱۳۹۳).

استاندارد

ایجادو کاربرداستانداردهای کیفیت در نظام آموزشی یکی از عوامل کلیدی در دستیابی به اهداف مورد نظر در سند چشمانداز کشور است و گام مهمی در راستای اثربخشی و کارایی نظام آموزشی به حساب میآید. بهبود کیفیت صورت گرفته و پرسش هایی بهبود کیفیت صورت گرفته و پرسش هایی در ارتباط با آن مطرح شده است که نشان میدهد نظام آموزشی کشور از استانداردهای بین المللی و سازو کارهای تضمین کیفیت، فاصله دارد.

مؤسسات و برنامههای آموزشی برای اینکه مورد تأیید قـرار گیرند و معتبر شـناخته شـوند، باید به (معیارهای قضاوت صحیح) استانداردها دست پیدا کنند. البته در شرایط حاضر که بـا نظامهای آموزشـی متنوعی روبهرو هستیم، بر گردان کیفیت آموزشی به استانداردها، پیچیده و دشـوار است، لذا در

تعریف و سنجش استانداردها باید رویکردی پویا اتخاذ کرد تا بتوان کیفیت مؤسسه یا برنامهٔ مورد ارزشیابی را به بهترین شکل با آنها سنجید.

در این زمینه سازمان بین المللی استاندارد (ISO) در بیان تعریف استاندارد چنین آورده است: استاندارد، مدر کی است دربر گیرندهٔ قواعد، راهنماییها یا ویژگیهایی برای فعالیت، یا نتایج آنها به منظور استفادهٔ عمومی و مکرر که از طریق همرأیی، فراهم شده و به وسیلهٔ سازمان شناخته شدهای تصویب می شود و هدف از آن هم دستیابی به میزان مطلوبی از نظم و بهبود کیفیت در زمینه ای خاص است (همان).

استانداردسازی

استانداردسازى

فرايندى است

که از آن در درازمدت

استفاده

میشود و به مرور دستیابی

به کیفیتهای

برتر آموزشی و پرورشی را

ممكن مىساز د

استانداردسازی فرایندی است که از آن در درازمدت استفاده می شود و به مرور دستیابی به کیفیت های برتر آموزشی و پرورشی را ممکن می سازد. برای رسیدن به چنین کیفیتی، این فرایند باید روند تکاملی خود را بپیماید. می توان گفت که تمام ابعاد نظام آموزشی، اعم از تجهیزات و امکانات آموزشی، فضای آموزشی، روش های تدریس، روش های ارزیابی، میزان یاد گیری، چگونگی ارزیابی کارکنان و آموز گاران، رفاه آن ها، میزان حقوق و دستمزد و نحوهٔ به کارگیری علاقهمندان به استخدام همه و همه جزء حیطهٔ فعالیت های استانداردسازی نظام آموزشی قرار می گیرند.

بخشی از اســـتانداردهای نظام آموزشی مربوط به ساختار از جمله ساختار فیزیکی نظام آموزشی است که شامل مجموعه فضاهای فیزیکی است (همان).

فضای فیزیکی از نظر مؤسسهٔ استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران

چنانچه مهدکودک را یک کل یا مجموعهٔ ساختمانی در نظر بگیریم، به هر یک از قسمتهای تشکیلدهندهٔ آن یک فضای فیزیکی گفته می شود؛ مانند فضای نگهداری کودکان، سالن فوق برنامه و فضای باز برای کودکان.

تعریف مراکز پیشدبستانی (مهدکودک) از دیدگاه مؤسسهٔ استاندارد

به مراکزی گفته می شود که امکانات لازم برای نگهداری، پرورش و آموزش پیش از دبستان کودکان سالم از پایان سهماهگی تا پایان شش سالگی را تهیه و از آن ها استفاده کنند. مؤسسهٔ استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران الزامات کلی مراکز پیش دبستانی (مهدکودک) را از منابع و مآخذ زیر استخراج کرده است:

آییننامهٔ تأســیس، اداره و انحلال مهدهای کودک سازمان بهزیستی کشور: ۱۳۸۴

آییننامهٔ تأسیس و ادارهٔ مهدهای کودک وابسته به وزارت

آموزشوپرورش: ۱۳۶۵

آییننامهٔ بهداشــت محیط مدارس وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی و وزارت آموزشوپرورش: ۱۳۸۴.

هدف از تدوین این استاندارد تعیین الزامات کلی در زمینهٔ ضوابط فضای فیزیکی، اصول مکانیابی، نیروی انسانی، تغذیه، بهداشت، ایمنی، اهداف آموزشی و تجهیزات مورد نیاز در مهدکودک است. این استاندارد کلیهٔ مراکز پیشدبستانی اعم از دولتی و غیردولتی را در برمی گیرد (مؤسسهٔ استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران).

معرفي ابزارها

در پژوهش های تربیتی برای کیفیت فرایند آموز شی از ابزارهای مختلف استفاده می شود؛ از جملهٔ این روش ها یا ابزارها که بر مبنای رتبهبندی است می توان موارد زیر را بر شمرد:

مقیاس ارزیابی کیفیت مراکز نگهداری^۱ (ERS) میباشد که یک ابزار شناخته شده در سطح ملی است و از آن برای ارزیابی و بهبود کیفیت برنامههای مراقبت از کودک استفاده می شود^۲ (منابع مراقبت از کودکان آیووا^۲).

ابزارهای معرفی شده در این تحقیق همگی ابزارهایی برای سنجش محیط مراقبت و یادگیری کودکاناند و بهصورت فهرست وارسی (چکلیست) ارائه شدهاند. همچنین، روش کار بر مبنای مشاهدهٔ پژوهشگر و طی یک روز کامل آموزشی مؤسسه یا مرکز مراقبت و یادگیری کودک است که طی سه ساعت انجام می گیرد.

تمام برنامههای ارزیابی یک گزارش بازخورد برای هر کلاس مشاهده شده دریافت میکنند. این گزارشها حاوی اطلاعات ارزشمندی هستند و برای بهبود کیفیت در زمینههایی مانند بهداشت و ایمنی، ساختار برنامه، تعاملات معلم و کودک، فعالیتها، زبان، فضا و مبلمان، ارتباطات والدین و رشد کارکنان از آنها استفاده می شود.

***SACERS**.)

مقیاس سنجش کیفیت مراقبت از کودک در سن مدرسه (۵ تا ۱۲ سال)

این مقیاس چالشهایی است که برای مراقبان، مدارس، سازمانها و والدین مطرح می شود تا برنامههای پس از مدرسه گسترش یابد. مقیاس سنجش کیفیت نگهداری از کودک در سن مدرسه (SACERS) یک منبع آسان فراهم می کند تا تعریف و ارزیابی کیفیت برنامههای دولتی و خصوصی را برای مراقبت از کودکان مدرسه در طول دورهٔ خارج از مدرسه فراهم کند (هارمز⁶ و همکاران، ۲۰۰۳).

ابزار برای ارزیابی محیط مراقبت از کودک در سطح ابتدایی و پایهٔ عمومی آموزشوپرورش در طول یک روز است. مقیاسها در آمریکا ساخته شدهاند و در کشــورهای دیگر مانند کانادا،

ویتنام، کره جنوبی، شیلی و سوئد و نیز در مدارس آلمان و فرانسه مورد استفاده قرار گرفتهاند. هدف اصلی مقیاس SACERS ایجاد محیط آموزشی و مراقبتی مناسب برای کودکان دورهٔ ابتدایی است که باعث می شود کودک در مدرسه تجربهٔ راحتتر و ایمنتری داشته باشد (ایوانوا و وینگرادو²، ۱۸ ۰۱۸.

SACERS تجدیدنظر شده شامل ۴۷ خرده مقیاس، تحت ۲ طبقهبندی: فضا و مبلمان، بهداشت و ایمنی، فعالیتها، تعاملات، ساختار برنامه، رشد کارکنان، و نیازهای خاص است (هارمز و همکاران، ۱۳ ۲۰).

۳-^vECERS .۲

مقیاس سنجش کیفیت مراکز آموز شے سال های اولیهٔ کودکی (۳ تا ۶ سال)

این مجموعه به استفاده کنندگان کمک می کند که در مورد اهمیت ارزیابی یادگیری، بازی و محیطهای معمول در یک مرکز مراقبت از کودکان پیش دبستانی از ۳ تا ۷ سال درک درستی داشته باشند. علاوه بر این، ارائه دهندگان اقداماتی را مشخص می کنند که نشان دهندهٔ کیفیت در تعامل کارکنان بهعنوان مقیاس مشاهدهای در نظر گرفته می شود و به مراقبت کنندگان این فرصت را می دهد که به ارزیابی و تعامل در یک محیط مراقبت واقعی کودک بپردازند (منابع مراقبت از کودکان آیووا). این ابزار ۶ شاخص و ۳۵ زیرمقیاس دارد و شاخصهای آن شامل فضا و اثاث، مراقبتهای روزانه، زبان و ادبیات، فعالیتهای یادگیری، تعاملات و ساختار برنامه است (رزاقیان گرمرودی، ۱۳۹۴).

^CECERS .**٣**

مقیاس سنجش کیفیت مراکز آموزشی کودکان چینی CECERS ابزاری جدید برای اندازه گیری کیفیت برنامهٔ پیشرفت دوران کودکی در چرخههای اجتماعی و فرهنگی چین است که براساس ساز گاری قابل توجه از مقیاس درجهبندی محیط مراقبت در دوران کودکی (ECERS-R) می باشد.

CECERS بهعنوان شاخصهای کیفی برنامهٔ آموزش ابتدایی کودک در حوزههای اجتماعی و فرهنگی چینی، پشــتیبانی میشود. نتایج استفاده از ابزار، محدودیتها و جهتهای آینده را مشــخص میکند و مورد بحث قرار میدهـد (بییانگ^۹ و همکاران، ۲۰۱۴).

۳-^۱°ITERS .۴

مقیاس سنجش کیفیت مراکز نگهداری و آموزش کودکان (از تولد تا ۳ سالگی) این مجموعه به استفاده کنندگان کمک می کند تا از اهمیت ارزیابی یادگیری، بازی و محیطهای معمول در یک مرکز مراقبت از کودکان پیش دبستانی از شش ماهه تا سه ساله در ک درستی داشته باشند. علاوه بر این، ارائه دهندگان اقداماتی را مشخص می کنند که نشان دهندهٔ کیفیت در تعامل کارکنان و کودک، ساختار برنامه و زبان و سواد است. این سنجش به عنوان مقیاس مشاهدهای در نظر گرفته می شود و به مراقبت کنندگان ایب فرصت را می دهد که به ارزیابی و تعامل در یک محیط مراقبت واقعی کودک بپردازند (منابع مراقبت از کودکان آیووا). این ابزار ۶ شاخص و ۳۳ زیر مقیاس دارد و شاخصهای آن شامل فضا و اثاث، مراقبتهای روزانه، زبان و ادبیات، فعالیت های یادگیری، تعاملات و ساختار برنامه است.

شاخص فضا در این مقیاس خود دارای ۴ خرده مقیاس شامل فضای داخلی، مراقبت و یادگیری، چیدمان اتاق و فضای مخصوص نمایش برای کودکان است.

فضای داخلی

منظور، فضای کافی برای تمام کودکان _ کارکنان، فضای کافی برای مبلمان و اثاثیه، روشنایی و تهویهٔ مناسب، استفاده از نور طبیعی و مصنوعی، کنترل دما، وسایل جذب صدا و عایق کاری های مخصوص و فضا جهت کودکان معلول است.

اثاثیهٔ مراقبت و یادگیری

منظور، تعبیهٔ صندلیهای مناسب اندازهٔ قد و وزن کودک، وجود قفسههای نیمهباز و در دسترس کودکان نوپا برای استفاده از کتابها یا اسباببازیها، تشک مورد نیاز برای استراحت و تعویض پوشک کودکان و وجود صندلیهای بلند برای شیردهی به نوزادان به جای میز است.

چیدمان اتاق

منظور از این بخش، شرایط قرار دادن وسایل در اتاق مراقبت و کلاس یادگیری است؛ به نحوی که در آنها نظم و ترتیب وجود داشته باشد و مراقبان با یک نگاه بتوانند تمام کودکان را مشاهده کنند. وجود مناطق جداگانه برای بازی آزاد و پرجنبوجوش، مکان آرام برای کتابخوانی و در کل، تقسیم بندی فضای اتاق برای فعالیتهای مختلف است.

فضاى مخصوص نمايش براى كودكان

منظور، وجود فضایی برای نصب تصاویر مربوط به کارهای هنری کودکان، عکسهای خانوادگی آنها، فضایی جهت نمایش عکس و چهرههای آشنا در مقابل چشم کودکان است. بهداشت و ایمنی محیط یادگیری و مراقبت کودک در این فهرست وارسی در شاخص مراقبتهای روزانه بررسی می شود (هارمز^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۸).

۵. FCCERS-R

مقیاس سنجش کیفیت محیط خانه و کیفیت تعاملات با کودک در خانه (کودکان زیر ۲ سال) است.

پژوهش های بسیاری مؤید تأثیر مثبت و زیاد محیط و چیدمان خانه و تعاملات درون خانه بر توسعهٔ ابعاد مختلف رشدی کودک، بهویژه در شش سال اول زندگی است. تأثیر خانه و تعاملات والدین با کودکان در سالهای اولیهٔ کودکی گاهی تا سنین نوجوانی و جوانی هم باقی میماند که از آن در گفتمان تربیت اوان کودکی (تاک) با عنوان محیط یادگیری خانه ۲۰ نام می برند.

این مقیاس کمک می کند که والدین تعاملات زبانی و رفتاری خود با کودکانشان در خانه را محک بزنند و محیط و چیدمان خانهٔ خویش را طوری سازمان دهند که تسهیلگر رشد و تعالی کودکانشان باشد (طلایی، ۱۳۹۷).

این مجموعه به استفاده کنندگان کمک می کند تا در مورد اهمیت ارزیابی یادگیری، بازی و محیطهای معمول در فضای خانه برای مراقبت از کودکان درک لازم را به دست آورند. علاوه بر این، ارائهدهندگان اقداماتی را مشخص می کنند که نشان دهندهٔ کیفیت در تعامل کارکنان و کودک، ساختار برنامه و زبان و سواد است. مقیاس یاد شده بهعنوان یک مقیاس مشاهده، برای مراقبت کنندگان فرصتی جهت سنجش و تعامل با مقیاس در یک محیط واقعی مراقبت از کودک فراهم می کند (منابع مراقبت از کودکان آیووا).

نتيجەگيرى

با توجه به مطالب عنوان شده به این نتیجه میرسیم که گرچه تعلیموتربیت یکی از بحثانگیزترین حوزههای بشری است و پیوسته بر ضرورت و اهمیت آن توافق همگانی وجود داشته، به دلیل نبود اتفاق نظر در خصوص عناصر، ابعاد و کیفیت و کمیت آن در دههٔ اخیر، روشهای مختلفی دنبال شده است. همان طور که گفته شد، استانداردهای آموزشی را می توان

سیستمها و سامانهایی در نظر گرفت که کار کنترل کیفی فعالیتها و خدمات ارائه شده از سوی این نظام را بر عهده دارند. معیارهای دستاندارد مفاهیم ثابتی نیستند، تحت تأثیر دگرگونیها و پیشرفتهای علمی و فناوری، قرار می گیرند و در جهت تکامل و پویایی حرکت می کنند (عباسی و وقور کاشانی، ۱۳۹۴).

بهره گیری از آنها می توانند سادهسازی امور، امکان تعویض پذیری آنها، افزایش ایمنی فعالیتها و صرفه جویی در منابع مادی و اقتصادی و انسانی را به همراه داشته باشد. با پذیرش همگانی استانداردهای آموزشی، فرهنگ انتخاب صحیح در جامعه نهادینه میشود و نظام آموزشی، خواه ناخواه درصدد بالا بردن کیفیت فرایندهای گوناگون خود برمی آید (همان).

برای تدوین استانداردها، بالاخص در یک کلاس و فضای آموزشی، باید برنامه و نیازهای فراگیرندگان لحاظ گردد، محیط یادگیری با مواد آموزشیی آرایش شود و این مهم با نیاز روز انطباق کامل داشته باشد.

وقت آن رسیده است که استانداردهای آموزشی بهتری را طراحی و ابزار سنجش آنها را تهیه کنیم و سپس به آزمون بگذاریم تا شایستگیهای مراکز آموزشی و کیفیت آنها را شناسایی و به آنها کمک کنیم تا کارامدتر باشند (خنیفر، ۱۳۸۳).

کشورها باید ظرفیت خود را برای انجامدادن ارزیابی های یادگیری که منعکس کنندهٔ اولویت های ملی است تقویت کنند و از

اقدامات در جهت تضمین کیفیت خوب آموزش، آموزش کارامدو خروجیهای برابر یادگیری در مضامین متنوع آموزشی حمایت نمایند (گزارش یونسکو از پایش جهانی آموزش برای همه، ۱۵ ۲۰).

پىنوشتھا

1. Environment rating scale

2. https://iowaccrr.org/training/ers

3. iowa child care resource & referral

4. school age care Environment Rating Scale

5. Harms, T

6. Ivanova, Elena V.; Vinogradova, Irina A.

7. early childhood Environment Rating Scale

8. Chinese Early Childhood Environment Rating Scale

9. Bi Ying

10. Infant/Toddler Environment Rating Scale Third Edition 11. Harms, T

12. family child Environment Rating Scale

13. home learning environment

منابع

برای تدوین

استانداردها،

بالاخص در یک

کلاس و فضای

آموزشی، باید

برنامه و نیاز های فر اگیر ندگان

لحاظ گر دد،

محيط يادگيرى

با مواد آموز شی

آر ایش شود و

این مهم با نیاز

روز انطباق كامل

داشته باشد

۱. عباســی، عفت؛ وقور کاشانی، مهدیهسادات (۱۳۹۳). تبیین جایگاه استانداردسازی در ارتقــاء کیفیت نظام آموزشــی. اولین کنفرانس ملی ارزیابــی کیفیت در نظامهای دانشگاهی. تهران. دانشــگاه صنعتی شریف. اردیبهشتماه ۱۳۹۳. شمارهٔ مقاله ۱۲۲۳ _ QAUS.

۲. مؤسســـهٔ اســتاندارد و تحقیقات صنعتی ایران. الزامات کلی مراکز پیشدبســتانی (مهدکودک). چاپ اول.

۳. رزاقیـان گرمرودی، زهرا. (۱۳۹۴). ارزیابی اســـتانداردهای آموزشــی در مهدهای کودک شهر کرج. کرج: پایاننامهٔ کارشناسی ارشد. دانشکدهٔ روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج.

۴. طلایی، ابراهیم. (۱۳۹۷). مقیاس ســـنجش کیفیت محیط خانه و کیفیت تعاملات با کودک در خانه (کودکان زیر ۷ ســال). مؤسســهٔ مطالعات کودکی مدرس. دانشگاه تربیت مدرس.

۵ یوسفی، پری؛ کامرانزاده، سحر. (۱۳۹۴). بررسی عوامل تأثیر گذار بر ارتقاء کیفیت محیطهای یادگیری در دبستانهای شیراز. اولین کنفرانس سالانهٔ پژوهشهای معماری، شهرسازی و مدیریت شهری.

۶ لطف عطا، آینـــاز. (۱۳۸۷). تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیطهای آموزشی (ابتدایی) در شهر. فصلنامهٔ مدیریت شهری. شمارهٔ ۲۱. پاییز.

۲. کرمــی، ابوالفضل. (۱۳۸۲). تدوین ابزار ســنجش راهبردهای یادگیری و مطالعه و تعیین رابطهٔ این راهبردها با پیشــرفت تحصیلی، رسالهٔ دکترا. دانشکدهٔ علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه علامه طباطبایی.

۸. گزارش پایش جهانی آموزش برای همه. ۲۰۱۵ ـ ۲۰۰۰. یونسکو، ۲۰۱۵. چاپ اول. نشر سال ۲۰۱۴ توسط سازمان تحصیل، علوم و فرهنگ ملل متحد.

۹. خنیفر، حسین (۱۳۸۳). درامدی بر استانداردسازی منابع انسانی در آموزش وپرورش. مجلهٔ روان شناسی و علوم تربیتی. سال سی و چهارم. شمارهٔ ۲. صفحه ۱۵۳ تا ۱۷۴. 10. Ivanova, Elena V.; Vinogradova, Irina A.2018. Scales SACERS: Re-

sults of the Study of the Educational Environment of Moscow Schools. European Journal of Contemporary Education, v7 n3 p498-510 2018 11. iowa child care resource & referral .https://iowaccrr.org/training/ers

12. Infant/Toddler Environment Rating Scale, Third Edition (ITERS-3). Harms, T., Cryer, D., Clifford, R. M., & Yazejian, N. 2018.

 panelKejianLia.Bi Ying. YiPanbJinliang.2014. Chinese Early Childhood Environment Rating Scale (trial) (CECERS): A validity study. https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.02.007

14. Harms, T., Jacobs, E. V., & White, D. R-2013. school age care Environment Rating Scale. UNC. child development institute.

15. Rachel A. Gordon. Kerry G. Hofer.Ken A. Fujimoto. Nicole Risk and Robert Kaestner. Sanders Korenman.2015. Identifying High Quality Preschool Programs: New Evidence on the Validity of the ECERS-R in Relation to School Readiness Goals. ragordon@uic.edu.